

Ξ

ξαγρύπνημα: μπιπασσλιπέ και μπιπασστιπέ, ο (κυριολ. ακοιμησιά).

ξάγρυπνος (επίθ.):

μπιπασσλιμάσκο,-ι, μπιπασστιμάσκο,-ι και μπιλι(ν)ντράκο,-ι.

π.χ. ατσχίλο μπιλι(ν)ντράκο σα η ρατ = έμεινε ξάγρυπνος όλη τη νύχτα.

ξαγρυπνώ (αμετβ. ρ.):

μπιπασσλιμάσκο-ατσχάβ και μπιλι(ν)ντράκο-ατσχάβ (= ξάγρυπνος μένω).

ξαδέρφια (τα): πφαλένγκε-χουρντέ, ε (= αδελφών παιδιά)

π.χ. πφαλένγκε-χουρντέ σαμούς = ξαδέρφια είμαστε (κυριολ. αδελφών παιδιά είμαστε).

ξάδερφος: κακέσκο-τσαβό, ο (= θείου γιος) και μπιμπάκο-τσαβό, ο (= θείας γιος)

π.χ. με κακέσκο-τσαβό σι καβά = ο ξάδερφός μου είναι αυτός (κυριολ. του θείου μου ο γιος είναι αυτός), αβίλο με μπιμπάκο-τσαβό = ήρθε ο ξάδερφός μου (κυριολ. ήρθε της θείας μου ο γιος).

ξαδέρφη: κακέσκι-τσχέι, η (= θείου κόρη) και μπιμπάκι-τσχέι, η (= θείας κόρη).

π.χ. καγιά σι κε κακέσκι-τσχέι; = αυτή είναι η ξαδέρφη σου; (κυριολ. αυτή είναι του θείου σου η κόρη;), κα τζαβ κάι με μπιμπάκι-τσχέι = θα πάω στην ξαδέρφη μου (κυριολ. θα πάω στις θείας μου την κόρη).

ξακουσμένος (μτχ. ως επίθ.):

ασσου(ν)νταρντό,-ί (= διαδεδομένος, διαλαλημένος)

π.χ. ντικ ο ασσου(ν)νταρντό σο κερντάς! = κοίτα ο ξακουσμένος τι έκανε!

Συνών. ναμλίο = ονομαστός, ασσαρντό = παινεμένος.

ξακουστός (επίθ.): ασσου(ν)ντό,-ί.

π.χ. σι ασσου(ν)ντό κατάρ πι σσουκάρ λαλί = είναι ξακουστός απ' την καλή φωνή του (κυριολ. ακουστός).

ξαμολάω: (βλ. αμολάω).

ξανά (α) (επίρρ.): πάλε (= πάλι)

π.χ. τε νά ορμπισαρές μανσά πάλε = να μη μου μιλήσεις ξανά.

ξανά (β) (επίρρ.): ντα-εκ-φαρέ και ντα-εκ-ντρομ (ντα = και, εκ = ένας, μία, φαρέ = φορά).

π.χ. ντα-εκ-φαρέ κα κερές; = ξανά θα κάνεις; (ντρομ = φορά, ομόηχο ντρομ = δρόμος) ντα-εκ-ντρομ κα τζαλ = ξανά θα πάει.

ξανά (γ) (επίρρ.): γκένε

π.χ. αβίλο γκένε = ήρθε ξανά.

ξαναβάφω (μετβ. ρ.): πάλε-μακχάβ.

ξαναβγάζω (μετβ. ρ.): πάλε-ικαλάβ.

ξαναβρίσκω (μετβ. ρ.): πάλε-αρακχάβ και πάλε-ρακχαβάβ.

ξαναβλέπω (μετβ. ρ.): πάλε-ντικχάβ.

ξαναγεννώ (αμετβ. ρ.): πάλε-μπιανάβ.

ξαναγίνομαι (αμετβ. ρ.): πάλε-κερντιάβ.

ξαναγυρίζω (αμετβ. ρ.): πάλε-ιρισάαβ.

ξαναγυρίζω (μετβ. ρ.): πάλε-ιρισαράβ.

ξαναδείχνω (μετβ. ρ.): πάλε-σικαβάβ.

ξαναεπιστρέφω (μετβ. ρ.): (βλ. ξαναγυρίζω μετβ.).

ξαναεπιστρέφω (αμετβ. ρ.): (βλ. ξαναγυρίζω αμετβ.).

ξαναζεσταίνω (μετβ. ρ.): πάλε-
ταταράβ.

ξαναζωντανεύω (μετβ. ρ.): πάλε-
τζου(ν)ταράβ.

ξαναθυμίζω (μετβ. ρ.): πάλε-
σεραράβ.

ξανακάνω (μετβ. ρ.): πάλε-κεράβ.

ξανακούω (αμετβ. και μετβ.ρ.):
πά-λε-ασσουνάβ.

ξαναμιλώ (αμετβ. και μετβ.ρ.):
πάλε-ορμπισαράβ.

ξανάνιομα: τερναριπέ, ο

Αντίθ. φρουραριπέ = γέρασμα.

ξανανιωμένος (μτχ.): τερναρντό, -ί

Αντίθ. φρουραρντό = γερασμένος.

ξανανιώνω (αμετβ. ρ.): τερνιάβ

π.χ. του α(ν)ντί τε φουρός,
τερνιάν ντικχάβ = εσύ αντί να
γεράσεις, ξανάνιωσες βλέπω (τερνό
= νέος).

Αντίθ. φουριάβ = γερνώ αμετβ.

ξαναοίγω (μετβ. ρ.): πάλε-
πουταράβ.

ξαναπαίρνω (μετβ. ρ.): πάλε-λαβ.

ξαναπαντρεμένος (επίθ.): πάλε-
ζζενισαρντό, -ί και πάλε-ζζενιμέ
(άκλ.επίθ.).

ξαναπαντρεύομαι (αμετβ. ρ.):

πάλε-ζζενισάβ.

ξαναπερνώ (αμετβ. ρ.): πάλε-
νακχάβ.

ξαναπέφτω (αμετβ. ρ.): πάλε-
περάβ

ξαναπιάνω (μετβ. ρ.): πάλε-
ασταράβ.

ξαναπουλώ (μετβ. ρ.): πάλε-
μπικινάβ.

ξαναρίχνω (μετβ. ρ.): πάλε-τσαβ.

ξαναρχίζω (αμετβ. και μετβ.ρ.):

πάλε-μπασσάβ (προφ. με
συνίζηση ια).

ξανάρχομαι (αμετβ. ρ.): πάλε-
αβάβ

Αντίθ. πάλε-τζάβταρ = ξαναφεύγω.

ξαναρωτώ (μετβ. ρ.): πάλε-
πουτσάβ και πάλε-πουσσάβ.

ξανατρέχω (αμετβ. ρ.): πάλε-
πράσταβ και πάλε-νασσάβ (νασσάβ
= τρέχω, ξεφεύγω, διαφεύγω).

ξανατρώω (αμετβ. ρ.): πάλε-χαβ.

ξαναϋπενθυμίζω (μετβ. ρ.): πάλε-
σερανταράβ.

ξαναφαίνομαι (αμετβ. ρ.): πάλε-
σικάντιαβ.

ξαναφέρνω (μετβ. ρ.): πάλε-
α(ν)ταβάβ, πάλε-αταβάβ, γκένε-
α(ν)ταβάβ και γκένε-αταβάβ

π.χ. κα α(ν)ταβάβ-γκένε γκασαβέ
μανγκινά = θα ξαναφέρω τέτοια
εμπορεύματα.

ξαναφεύγω (αμετβ. ρ.): πάλε-
τζάβταρ

Αντίθ. πάλε-αβάβ = ξανάρχομαι.

ξαναφιλώ (μετβ. ρ.): πάλε-
τσουμίνταβ και πάλε-τσουμούνταβ.

ξαφνικά (επίρρ.):

μπιασσουγκιαριμάσα (= χωρίς
αναμονή).

ξαναφτιάχνω (μετβ. ρ.): πάλε-
κεράβ (σ.α. ξανακάνω, κεράβ =
κάνω, φτιάχνω, δημιουργώ,
πράττω).

ξαναχτυπώ (μετβ. ρ.): πάλε-
τσαλαβάβ.

ξαναχτυπώ (αμετβ. ρ.): πάλε-
τσαλάντιαβ.

ξανθός (επίθ.): ξανθός, -ιά

π.χ. ξανθά σι λακέ μπαλά = ξανθά
είναι τα μαλλιά της.

ξανοίγομαι (αμετβ. ρ.):

πουταράμαν και πουτραάμαν

π.χ. νά πουτάρτουτ κάσκε αβέλα,
αστάρ κο μούι εμπούκα πφα(ν)ντό
= μην ξανοίγεσαι σ' όποιοι να ναι,
κράτα το στόμα σου λίγο κλειστό.
(κυριολ. ανοίγομαι).

ξάπλωμα (α): λουντζιπέ και
λουντζαηπέ, ο.

ξάπλωμα (β): ουζανμάκο, ο.

ξαπλωμένος (α) (μτχ.):

λουντζαντό, -ί.

ξαπλωμένος (β) (άκλ. επίθ.):

ουζανμούτσι

π.χ. ουζανμούτσι σι οπρά
κανεπάβα = ξαπλωμένος είναι πάνω
στον καναπέ.

ξαπλώνω (αμετβ. ρ.): λουντζιάβ
και ουζανιάβ.

π.χ. τσι(ν)τό σομ, μανγκάβ τε
ουζανιάβ εμπούκα = κουρασμένος
είμαι, θέλω να ξαπλώσω λίγο.

ξαπλώνω (μετβ. ρ.): λουντζαβάβ

π.χ. τσχουτάς λεσκέ γεκ ντουμούκ
ντα λουντζαντάς λες τελέ = του
'ριξε μια γροθιά και τον ξάπλωσε
κάτω.

ξαποστέλω (μετβ. ρ.):

μπιτσαλάβ (= στέλω)

π.χ. μπεςς σσουκάρ, τε να μπιτσα-
λάβ τουτ κοτάρ κάι αβιλάν = κάτσε
καλά, μη σε ξαποστείλω από 'κει
που ήρθες.

ξασπρίζω (μετβ. ρ.): παρναράβ (=
ασπρίζω μετβ.).

ξαφνικός (επίθ.):

μπιασσουγκιαρντό,-ι. (=
απρόσμενος, απροσδόκητος)

π.χ. μπιασσουγκιαρντό μεριπέ =
ξαφνικός θάνατος.

*Αντίθ. ασσουγκιαρντό =
αναμενόμενος.*

ξεβράκωτος (επίθ.): μπισοστεάκο,-
ι και μπισοστεγιαλό,-ί

π.χ. (μτφ.) νάι λε τε χαλ ο
μπισοστεάκο, μπαρικανό ντα
κερέλπες = δεν έχει να φάει ο
ξεβράκωτος, παριστάνει και τον
υπερήφανο.

Αντίθ. σοστεγιαλό = βρακωμένος.

ξεγέλασμα: χοχανταριπέ, ο.

ξεγελασμένος (μτχ.):

χοχανταρντό,-ί και χοχαντό,-ί.

ξεγελιέμαι (αμετβ. ρ.): χοχάντιαβ

π.χ. σαρ χοχάντιλαν αγκαντάλ; =
πώς ξεγελάστηκες έτσι;
(βλ. και γελιέμαι).

ξεγελώ (μετβ. ρ.): χοχανταράβ και
χοχαβάβ

π.χ. χοχαντέ λε ντα λιέ, σα λεσκέ
παρέ = τον ξεγέλασαν και του
πήραν, όλα τα χρήματα, νασσί
χοχανταρές μαν = δεν μπορείς να με
ξεγελάσεις, κα χοχαβέλ τουτ,
πιφιννό σι = θα σε ξεγελάσει,
πονηρός είναι, εκχέ σικνέ χουρντέ
νασσί χοχανταρές; = ένα μικρό
παιδάκι δεν μπορείς να ξεγελάσεις;
(βλ. χοχαβάβ στο λήμμα ψεύδομαι
και χοχανταράβ στο λήμμα
πλανεύω).

ξεγέννημα: μπια(ν)νταριπέ, ο.

ξεγεννώ (μετβ. ρ.): μπια(ν)νταράβ

π.χ. μπια(ν)νταρντάς λα η μαμί ε
γκαβέσκι = την ξεγέννησε η μαμμή
του χωριού.

ξεγύμνωμα: νανγκιαριπέ, ο

(βλ. και γδύσιμο).

ξεγυμνωμένος (μτχ.):

νανγκιαρντό,-ί.

(βλ. και γδυμένος)

ξεγυμνώνομαι: (βλ. γδύνομαι).

ξεγυμνώνω (μετβ. ρ.): νανγκιαράβ

(βλ. και γδύνω).

ξεδιαντροπιά: (βλ. αδιαντροπιά).

ξεδιάντροπος: (βλ. αδιάντροπος).

ξεδιψώ (μετβ. ρ.): μο-τροουσσαηπέ-
ατσχανταράβ (= τη δίψα μου
σταματώ).

ξεδοντιάρης (επίθ.):

μπιντα(ν)ντένγκο,-ι.

ξεκαθαρίζω (μετβ. ρ.): τεμιζλέαβ

(κυριολ. καθαρίζω μετβ.)

π.χ. αβ κατέ, τε τεμιζλέας αμαρό

μπόρτζι = έλα εδώ, να

ξεκαθαρίσουμε το χρέος μας.

ξεκάλτσωτος (επίθ.):

μπιτσοραπένγκο, -ι

Συνών. πουρναγκό = ζυπόλυτος.

ξεκαρδίζομαι (στα γέλια) (αμετβ.

ρ.): μεράβ-ασαημάσταρ (κυριολ.

πεθαίνω από γέλιο)

π.χ. μουλάμ-ασαημάσταρ κατάρ
καβά φίλιμι = ξεκαρδιστήκαμε στα
γέλια απ' αυτή την ταινία.

ξεκίνημα: σϋρντιπέ, ο (= τράβηγ-
μα)

(σ.α. ζύγισμα, αναχώρηση).

ξεκινώ (αμετβ. και μετβ. ρ.):

σϋρνταβ (= τραβώ)

π.χ. σϋρντά ε τομαφιλέσα βο =
ξεκίνησε με το αυτοκίνητο αυτός
(σ.α. υποφέρω, αναχωρώ).

ξεκόβω (αμετβ. ρ.): τσχινάντιαβ
(σ.α. διακόπτομαι)

π.χ. τσχινάντο καλέσταρ, σόσκε κα
τχολ τουτ μπαρέ μπεϊλαβέ(ν)ντε =
ξέκοψε απ' αυτόν, γιατί θα σε βάλει
σε μεγάλους μπελάδες, τσχινάντιλε
ε μυστυρύα κατάρ ντικιάνο =

ξέκοψαν οι πελάτες από το μαγαζί
Συνών. ατσάβ = αμετβ. σταματώ,
αμετβ. παύω, στέκομαι, μένω.

ξεκόβω (μετβ. ρ.): τσχιναβάβ (σ.α.
διακόπτω)

π.χ. σο ντα τε κερές, νασστί
τσχιναβές λε κατάρ ρακία = ό,τι και
να κάνεις δεν μπορείς να τον
ξεκόψεις από το ούζο (από τα
οινοπνευματώδη ποτά).

Συνών. ατσχανταράβ = μετβ.

σταματώ, μετβ. παύω, ανακόπτω.

ξεκομμένος (μτχ.): τσχιναντό, -ί.

ξεκουμπώνω: πουταράβ (κυριολ.
ανοίγω μετβ., σ.α. λύνω)

π.χ. πουταράβ μι α(ν)τεράβα =
ξεκουμπώνω το πουκάμισό μου.

ξεκουράζομαι (αμετβ. ρ.):

ντι(ν)νενιάβ.

π.χ. μπεςς εμπούκα, τε ντι(ν)νενίος
= κάτσε λίγο, να ξεκουραστείς.

Αντίθ. τσχι(ν)ντιάβ = κουράζομαι,
κόβομαι

ξεκουράζω (μετβ. ρ.):

ντι(ν)νενιρίαβ

π.χ. ντι(ν)νενιρίαβ με τσανγκά =
ξεκουράζω τα πόδια μου.

Αντίθ. τσχι(ν)νταράβ = κουράζω.

ξεκούραση: ντι(ν)νενμέκο, ο

π.χ. νάι μαν ντι(ν)νενμέκο κατάρ
καγιά μπουκί = δεν έχω ξεκούραση
από αυτή τη δουλειά.

Αντίθ. τσχι(ν)ντιπέ = κούραση.

ξεκουρασμένος: (βλ.

ξεκούραστος).

ξεκουραστικά (επίρρ.):

ντι(ν)νενιρμεκέσα.

ξεκούραστος (άκλ. επίθ.):

ντι(ν)νενμίσσι

π.χ. ντι(ν)νενμίσσι σομ ακανά =
ξεκούραστος είμαι τώρα.

ξεκρέμαστος (επίθ.):

μπιου(μ)μπλαντό, -ί.

ξελάφρωμα: αφιφλενμέκο, ο (σ.α.
ελάφρωμα).

ξελαφρωμένος (άκλ. επίθ.):

αφιφλενμίσσι (σ.α. ελαφρωμένος).

ξελαφρώνω (αμετβ. ρ.):

αφιφλενιάβ

π.χ. αφιφλε(ν)ντί μο γκι ακανά κάι
αβιλό = ξελάφρωσε η ψυχή μου
τώρα που ήρθε (σ.α. ελαφρώνω
αμετβ.).

ξελαφρώνω (μετβ. ρ.):

αφιφλετιρίαβ

π.χ. αφιφλετιρντί μο γκι καβά
αμπέρι = ξελάφρωσε την ψυχή μου
αυτή η είδηση (σ.α. ελαφρώνω
μετβ.).

ξελιγώνομαι: (βλ. μπαϊλντίζω).

ξεμαλλιάζω (μετβ. ρ.): μπριβάβ

π.χ. μπριβντάς λα ανγκλά λακέ
αμαλινά = την ξεμάλλιασε μπροστά
στις φιλενάδες της.

(βλ. και γνέθω, μαδώ).

ξεμάλλιασμα: μπριβιπέ, ο

(βλ. και γνέσιμο, μάδημα).

ξεμαλλιασμένος (μτχ.): μπριβντό, -ί
(βλ. και γνεμένος, μαδημένος).

ξεμανίκωτος (επίθ.):

μπιμπαϊένγκο, -ι (προφ. με συνίζηση
ιε).

ξεματιάζω (μετβ. ρ.): μπαησαράβ

π.χ. μι μάμι τζανέλ τε μπαησαρέλ = η γιαγιά μου ξέρει να ξεματιάζει, μπαησαράβ ε χουρντέ = ξεματιάζω το μωρό.

Αντίθ. γιακχά-νταβ = ματιάζω.

ξεμάτιασμα: μπαησαριπέ, ο.

ξεματιασμένος (μτχ.):

μπαησαρντό, -ί.

Αντίθ. γιακχαλό = ματιασμένος.

ξεμέθυστος: (βλ. νηφάλιος).

ξεμένω (αμετβ. ρ.): ατσάβ (σ.α. μένω, διαμένω, παραμένω, στέκομαι, σταματώ αμετβ., παύω αμετβ.)

π.χ. ατσχιλόμ παρέ(ν)νταρ = ξέμεινα από λεφτά.

ξεμυαλίζω (α) (μετβ. ρ.): ντιλαράβ (= τρελαίνω)

π.χ. ντιλαρντά λε, λιά λεσκή γκογκί = τον ξεμυάλισε (τρέλανε), του πήρε το μυαλό.

ξεμυαλίζω (β) (μετβ. ρ.):

λι(ν)νταράβ (= κάνω να πάρει, -ουν, βάζω να πάρει-ουν, σ.α. έκτρωση κάνω, καταδίδω)

π.χ. λι(ν)νταρντά λεσκή γκογκί καγιά οροσπούκα = του ξεμυάλισε το μυαλό αυτή η πόρνη.

(βλ. και έκτρωση (κάνω))

ξεμυάλισμα: (βλ. ξετρέλαμα).

ξεμυαλισμένος (μτχ.):

λι(ν)νταρντέ-γκογκιάκο, -ι.

ξενέρωτος: (βλ. νηφάλιος).

ξενικός (επίθ.): γκατζικανό, -ί

π.χ. γκατζικανό τερτίπο = ξενικός τρόπος (γκατζικανό κυριολ. μη τσιγγάνικος, γκατζό = αλλόφυλος), (βλ. και αλλόφυλος).

Αντίθ. ρομανό = τσιγγάνικος.

ξενισμός: γκατζικανιπέ, ο.

ξενιτιά: κουρμπετλίκo, ο.

ξενόγλωσσος (επίθ.): γιαμπαντζιέ-τσημπάκο, -ι (= ξένης γλώσσας) και αβερέ-τσημπάκο, -ι (= άλλης γλώσσας).

ξενοδοχείο: οτέλι, ο

π.χ. κάι σαβό οτέλι κα ατσχός; = σε ποιο ξενοδοχείο θα μείνεις;

ξενοδόχος: οτελτζίο, ο, θηλ.

οτελτζίκα, η.

ξένοιαστος (άκλ. επίθ. και επίρρ.

και ουσ.): ράατι (κυριολ. άνετος, ήσυχος, σ.α. άνετα, άνεση, ξένοιαστα)

π.χ. ράατι σι μο σσορό κατέ, νι μανγκάβ τε τζάβταρ = ξένοιαστο είναι το κεφάλι μου εδώ, δεν θέλω να φύγω.

ξένος (επίθ.): γιαμπαντζίο, -ίκα

π.χ. αβέρ ντρομ ανγκλά

γιαμπαντζία μανουσσά τε νά ορμπισαρές μανγκέ αγκαντάλ = άλλη φορά μπροστά σε ξένους ανθρώπους να μη μου μιλήσεις έτσι, γιαμπαντζιέ κχερέστε ιν λελ μαν λί(ν)ντρα = σε ξένο σπίτι δεν με παίρνει ύπνος.

Συνών. γκατζό = αλλόφυλος.

ξεντύνομαι (αμετβ. ρ.):

νανγκιαράμαν. (βλ. και γδύνομαι).

Αντίθ. βουραβάμαν = ντύνομαι.

ξεντύνω (μετβ. ρ.): νανγκιαράβ (βλ. και γδύνω)

Αντίθ. βουρανταράβ = ντύνω.

ξεπαρθενεμένη: ασταρντί, η (= πιασμένη)

π.χ. ασταρντί σι κι τσχέι νι μανγκάβ λα με τσχαβέσκε = ξεπαρθενεμένη είναι η κόρη σου· δεν τη θέλω για το γιο μου. (σ.α. διακορευμένη).

Συνών. πριβλί = ξεπαρθενεμένη, χήρα, διακορευμένη.

Αντίθ. τσχέι = κορίτσι, παρθένα, μπιασταρντί = άπιαστη, ανέγγιχτη, αδιακόρευτη.

ξεπαρθενεύω (μετβ. ρ.): ασταράβ (= πιάνω, κρατώ)

π.χ. ακανά κάι ασταρντάν λα κα λές λα, για τε να κερντόν μπαρέ τσιν-γκαρά = τώρα που την ξεπαρθένεψες θα την πάρεις

(παντρευτείς), για να μη γίνουν μεγάλες φασαρίες.

ξεπέρασμα: νακχαππέ, ο (= πέρασμα) (σ.α. προσπέραση, μεταβίβαση).

ξεπερασμένος (α) (μτχ.): νακχαντό,-ί (= περασμένος) (σ.α. διαπερασμένος, μεταβιβασμένος)
Αντίθ. μπινακχαντό = αξεπέραστος απέραστος.

ξεπερασμένος (β) (μτχ. ως επίθ.): νακχαντι(ν)ντό, -ί (σ.α. περασμένος).

ξεπερνιέμαι (αμετβ. ρ.): νακχάντιαβ (= περνιέμαι, σ.α. μεταβιβάζομαι)

π.χ. κολάη νι νακχάντολ καβά
νασφαλιπέ = εύκολα δεν
ξεπερνιέται αυτή η αρρώστια.

ξεπερνώ (μετβ. ρ.): νακχαβάβ (= μετβ. περνώ)

π.χ. νακχαντάς σάορεν = τους
ξεπέρασε όλους.

(σ.α. συνοδεύω, προσπερνώ,
διαπερνώ, μεταβιβάζω).

ξεπέφτω (αμετβ. ρ.): περάβ (= πέφτω)

π.χ. γκαντικίν μπουτ πελόμ κατάρ
και γιακχά; = τόσο πολύ ξέπεσα
από τα μάτια σου;

ξεπλένω (μετβ. ρ.): παέσταρ-
ικαλάβ (= από το νερό βγάζω)

π.χ. παέσταρ-ικαλάβ ε τσαρέ =
ξεπλένω τα πιάτα, παέσταρ-ικαλάβ
ε πατέ = ξεπλένω τα ρούχα.

ξέπλυμα: παέσταρ-ικαλιπέ, ο (= από το νερό βγάλσιμο).

ξεπλυμένος (μτχ.): παέσταρ-
ικαλντό,-ί (= από το νερό
βγαλμένος).

ξεπουλώ (μετβ. ρ.): μπικινάβ και
μπικνάβ (κυριολ. πουλώ).

ξεπουπουλιάζω (μετβ. ρ.):
ουζζαράβ

π.χ. ουζζαράβ η κχαϊνί =
ξεπουπουλιάζω την κότα.

(βλ. ουζζαράβ στα λήμματα,
γδέρνω, γρατσουνώ, ξεφλουδίζω).

Συνών. μπριβάβ = μαδώ.

ξεπουπούλιασμα: ουζζαριπέ, ο
(βλ. ουζζαριπέ στα λήμματα,
ξεφλούδισμα, γδάρσιμο).

Συνών. μπριβιπέ = μάδημα.

ξεπουπουλιασμένος (μτχ.):

ουζζαρντό, -ί

π.χ. ουζζαρντί σι η κχαϊνί =
ξεπουπουλιασμένη είναι η κότα.

(σ.α. ξεφλουδισμένος, γδαρμένος).

ξεραϊλα: σσουκιπέ, ο (σ.α.
στεγνότητα, ξηρασία).

ξεραίνομαι (αμετβ. ρ.): σσουκιάβ

π.χ. σσουκιλό μο κουρλό κατάρ ο
τρουσσαηπέ = ξεράθηκε το λαρύγγι
μου από τη δίψα, σσουκιλέ ε
λουλουγκιά = ξεράθηκαν τα
λουλούδια.

(σσουκιάβ μτφ. = αδυνατίζω
αμετβ. π.χ. μπουτ σσουκιλάν =
πολύ αδυνάτισες).

(βλ. και αμετβ. στεγνώνω).

Αντίθ. γιαλιάβ = υγραίνω αμετβ.

ξεραίνω (μετβ. ρ.): σσουκιαράβ

π.χ. ο κχαμ σσουκιαρέλ η πορς = ο
ήλιος ξεραίνει το χόμα.

(σσουκιαράβ μτφ. = αδυνατίζω
μετβ. π.χ. σσουκιαρντάς τουτ καγιά
μπουκί = σε αδυνάτισε αυτή η
δουλειά).

(βλ. και στεγνώνω μετβ.).

Αντίθ. γιαλαράβ = υγραίνω μετβ.

ξερακιανός (επίθ.): σσουκό-ί (= ξερός, στεγνός)

π.χ. ντικ κο σσουκό μούι α(ν)ντί
αϊνάβα ντα σορά πρασά = κοίτα το
ξερακιανό πρόσωπό σου στον
καθρέφτη και μετά κοροΐδευε.

Συνών. κισσλό, ζαήφι = αδύνατος.

ξεραμένος (μτχ.): σσουκιαρντό,-ί
(βλ. και στεγνωμένος).

ξέρασμα: (βλ. εμετός).

ξερασμένος (μτχ.): τσαγκλό, -ί.

ξερή (χαρτοπαίγνιο): πάστρα και ξερί, η

π.χ. μανγκές τε κχελάς πάστρα; = θέλεις να παίξουμε ξερή;

ξερίζωμα: κουσσαιπέ, ο.

ξεριζόμενος (μτχ.): κουσσλό,-ί.

ξεριζώνω (α) (μετβ. ρ.): κουσσάβ
π.χ. κουσσάβ ε τσαρά = ξεριζώνω τα χόρτα.

(βλ. ομόηχο κουσσάβ = βρίζω).

ξεριζώνω (β) (μετβ. ρ.): ικαλάβ (κυριολ. βγάζω)

π.χ. κον ικαλντά η λουλουγκί κατάρ; = ποιος ξερίζωσε το λουλούδι από 'δω; (σ.α. αφαιρώ, παράγω).

(βλ. και αφαιρώ, παράγω).

ξερνώ (α) (αμετβ. και μετβ. ρ.): τσαγακάβ

π.χ. τσαγακλάς σα ο χαπέ = ξέρασε όλο το φαγητό.

(τσαγακιπέ, ο = εμετός).

ξερνώ (β): τσχάνταβ, τσαγακάμαν και τσχάνταμαν

π.χ. αβέλπες μανγκέ τε τσχάνταβ = μου 'ρχεται να ξεράσω.

ξερόβηχας: σσουκό-χας, ο

π.χ. ασταρέλ μαν σσουκό-χας = με πιάνει ξερόβηχας.

ξεροβήχω (αμετβ. ρ.): σσουκέστε-χασάβ.

ξεροκέφαλος (επίθ.): σσουκέ-σσερέσκο,-ι

π.χ. σσουκέ-σσερέσκο σι, ιν λελ ορμπέ(ν)νταρ = ξεροκέφαλος είναι, δεν παίρνει από λόγια.

Συνών. τφουλέ-σσερέσκο = χοντροκέφαλος.

ξερόκλαδο: σσουκό-ντάλο και σσουκό-ντάλι,ο.

ξεροπήγαδο: σσουκό-γκεράνο, ο και σσουκί-χαήν, η.

ξεροπόταμος: σσουκί-λεν, η.

ξερός (επίθ.): σσουκό,-ί (σ.α. στεγνός)

π.χ. σσουκέ πατρά = ξερά φύλλα, σσουκέ τσαρά = ξερά χόρτα, (φράση) σσουκό μαρνό τε χαβ ντα σαστο, ζουραλό τε αβάβ = ξερό ψωμί να φάω και υγής, δυνατός να είμαι.

(σσουκό μτφ. = αδύνατος π.χ.

σσουκό μπακρό = αδύνατο πρόβατο) (βλ. και στεγνός).

Αντίθ. γιαλό = υγρός, κινγκό = βρεγμένος.

ξερότοπος: σσουκό-τχαν, ο.

ξερούτσικος (επίθ.): σσουκορό, -ί (μτφ. αδυνατούλης).

ξεροφαγία: σσουκό-χαπέ, ο (= ξερή τροφή)

π.χ. κερ αμένγκε ζουμί αβγκιέ, σα σσουκό-χαπέ κα χας; = φτιάξε για μας φαγητό σήμερα, όλο ξεροφαγία θα τρώμε;

ξερόχορτο: σσουκί-τσαρ, η.

ξεροψημένος (επίθ.): μπουτ-πεκό,-ί (= πολύ ψημένος)

π.χ. μπουτ-πεκό μανγκέλ τε αβέλ ο μαρνό = ξεροψημένο θέλει να είναι το ψωμί.

ξερόψωμο: σσουκό-μαρνό, ο

π.χ. ντά νι κερντιλί η ζουμί; ε χουρντέ σσουκό-μαρνό χαν = ακόμα δεν έγινε το φαγητό; τα παιδιά ξερόψωμο τρώνε.

ξέρω (μετβ. ρ.): τζανάβ

π.χ. ιν τζανάβ κάι γκελό = δεν ξέρω που πήγε, ιν τζανές κχάντσικ = δεν ξέρεις τίποτα, τζανάβ σο κερντιλό = ξέρω τι έγινε, (φράση) καλά κάι τζανές μάνγκε νι νακχέν = αυτά που ξέρεις σε μένα δεν περνάνε, ιν τζανάβ σο τε κεράβ = δεν ξέρω τι να κάνω (βλ. και γνωρίζω (γ)).

ξεσήκωμα: βαζντι(ν)νταριπέ και ουσσι(ν)νταριπέ, ο.

ξεσηκωμένος (μτχ.):

βαζντι(ν)νταρντό-ί και ουσσι(ν)νταρντό,-ί.

ξεσηκωμός: (βλ. έγερση).

ξεσηκώνομαι (αμετβ. ρ.):

ουσστάβ (= σηκώνομαι)

π.χ. ουσσιλό σα ο μι(λ)λέτι =
ξεσηκώθηκε όλος ο λαός.

ξεσηκώνω (α) (μετβ. ρ.):

βαζντι(ν)νταράβ

π.χ. βαζντι(ν)νταρντάν μπαρί
τσινγκάρ = ξεσήκωσε μεγάλη
φασαρία.

ξεσηκώνω (β) (μετβ. ρ.):

ουσσι(ν)νταράβ

π.χ. ουσσι(ν)νταρντά μπιτίν ε
ντουνιαβά πε σεζάσα = ξεσήκωσε
όλο τον κόσμο με τη φωνή του.

ξεσκεπάζομαι (αμετβ. ρ.):

πουτσαράμαν και πουτσάρντιαβ

π.χ. ντικ ε χουρντέ, τε να
πουτσαρέλ πες = κοίτα το μωρό, να
μην ξεσκεπαστεί, μπουτ
πουτσαρέστουτ α(ν)ντί κι λί(ν)ντρα
= πολύ ξεσκεπάζεσαι στον ύπνο
σου.

Αντίθ. ουτσαχάμαν = σκεπάζομαι.

ξεσκεπάζω (μετβ. ρ.): πουτσαράβ

π.χ. νά πουτσάρ μαν = μη με
ξεσκεπάζεις

*Αντίθ. ουτσαχάβ = σκεπάζω,
καλύπτω.*

ξεσκεπασμα: πουτσαριπέ, ο

*Αντίθ. ουτσαχαιπέ = σκέπασμα,
κάλυψη.*

ξεσκεπασμένος: (βλ.

ξεσκεπαστος).

ξεσκεπαστος (μτχ. ως επίθ.):

πουτσαρντό,-ί

π.χ. πουτσαρντό σι ο χουρντό, τζα
ουτσάρ λε = ξεσκεπαστο είναι το
μωρό, πήγαινε να το σκεπάσεις.

*Συνών. μπιουτσαρντό =
ασκέπαστος.*

*Αντίθ. ουτσαρντό = σκεπασμένος,
καλυμμένος.*

ξέσκεπος: (βλ. ξεσκεπαστος).**ξεσκίζομαι (αμετβ. ρ.):**

πφαραβάμαν

π.χ. (μτφ.) πφαραβέλπες α(ν)ντί
μπουκί = ξεσκίζεται στη δουλειά.
(κυριολ. σκίζομαι).

ξεσκίζω (μετβ. ρ.): πφαραβάβ

π.χ. (μτφ.) λεσκό ροηπέ πφαραντά
μο γκι = το κλάμα του μου ξέσκισε
την ψυχή (καρδιά) (κυριολ. σκίζω
μετβ.).

ξέσκισμα: πφαραηπέ, ο (κυριολ.
σκίσιμο).

ξεσκισμένος (μτχ.): πφαραντό,-ί

π.χ. πφαραντό πατό = ξεσκισμένο
ρούχο (κυριολ. σκισμένος).

ξεσκονίζω (μετβ. ρ.): κοσάβ

π.χ. κοσάβ ε ράφορα = ξεσκονίζω
τα ράφια, κοσάβ ο ντολάπο =
ξεσκονίζω τη ντουλάπα.

(βλ. και σκουπίζω, σφουγγαρίζω).

Συνών. τεμιζλέαβ = καθαρίζω μετβ.

ξεσκόνισμα: κοσιπέ, ο

(βλ. και σκούπισμα,
σφουγγάρισμα).

Συνών. τεμιζλεμέκο = καθάρισμα.

ξεσκονισμένος (μτχ.): κοσλό,-ί

(βλ. και σκουπισμένος,
σφουγγαρισμένος).

Συνών. τεμίζι = καθαρός.

ξεσκονόπανο: κοσιμάσκο-κοτόρ, ο

(βλ. και σφουγγαρόπανο).

ξεσπώ (αμετβ. ρ.): πφαγκάμαν

π.χ. νά χολάρμαν τούντα, σόσκε κα
πφαγκάμαν οπρά τούτε = μη με
εκνευρίζεις κι εσύ, γιατί θα
ξεσπάσω επάνω σου.

(πφαγκάβ = σπάζω μετβ. μαν =

εμένα, πφάκτουτ κατάρ = σπάσου
από 'δω (δηλ. φύγε από 'δω)

(κυριολ. σπάζομαι).

ξεστομίζω (μετβ. ρ.): α(ν)ντάρ-μο-

μούι-ικαλάβ (= μέσα από το στόμα
μου βγάζω)

π.χ. νι λατζάς κάι ικαλές γκασαβέ
πφερασά α(ν)ντάρ κο μούι; = δεν
ντρέπεσαι που ξεστομίζεις τέτοια
λόγια;

ξετίναγμα: κινισαριπέ, ο

π.χ. κινισαριπέ μανγκέν ε κιλίμορα = ξετίναγμα θέλουν τα χαλιά.

ξετιναγμένος (μτχ.): κινισαρντό,-ί.

ξετινάζω (μετβ. ρ.): κινισαράβ

π.χ. κινισαράβ ε κουβέρτε = ξετινάζω τις κουβέρτες.

ξετρελαίνομαι (αμετβ. ρ.):

ντιλάβαβ (= τρελαίνομαι)

π.χ. ντιλάιλο κατάρ λακό

σσουκαριπέ = έχει ξετρελαθεί από την ομορφιά της.

ξετρελαίνω (μετβ. ρ.): ντιλαράβ (= τρελαίνω).

π.χ. ντιλαρντά λε λακί σσουκ = τον ξετρέλανε η ομορφιά της.

ξετρέλαμα: ντιλαριπέ, ο (= τρέλαμα) (σ.α.ξεμυάλισμα).

ξετρελαμένος (μτχ.): ντιλαρντό,-ί (= τρελαμένος)

π.χ. ντιλαρντό σι τούσα = ξετρελαμένος είναι με σένα.

ξετσιπωσιά: (βλ. αδιαντροπιά).

ξετσίπωτος: (βλ. αδιάντροπος).

ξεφεύγω (αμετβ. ρ.): νασσάβ

π.χ. νασσλό ο τσορ κατάρ ε σσεραλένγκε βαστά = ξέφυγε ο κλέφτης από τα χέρια των αστυνομικών, ντικ τε να νασσέλ κατάρ κο μούι κχάντσικ = κοίτα (πρόσεχε) μη σου ξεφύγει από το στόμα τίποτα.

(βλ. και φεύγω, τρέχω αμετβ.).

ξεφλουδίζομαι (αμετβ. ρ.):

ουζζάρντιαβ

π.χ. ουζζάρντιλι λεσκί μορκχί κατάρ ο κχαμ = ξεφλουδίστηκε το δέρμα του από τον ήλιο.

(βλ. και γδέρνομαι).

ξεφλουδίζω (α) (μετβ. ρ.):

ουζζαράβ

π.χ. ουζζαράβ ε αρνέ = ξεφλουδίζω τα αυγά, ουζζαράβ ο πορτοκάλι = ξεφλουδίζω το πορτοκάλι.

(βλ. και γδέρνω, γρατσουνώ).

ξεφλουδίζω (β) (ενεργ. διαμ. ρ.):

ουζζαρνταράβ (= βάζω να

ξεφλουδίσσει-ουν, βάζω να γδάρει-ουν)

π.χ. κα ουζζαρνταράβ λατέ ε αρνέ = θα τη βάλω να ξεφλουδίσσει τα αυγά, κα ουζζαρνταράβ λεστέ ο μπακρό = θα τον βάλω να γδάρει το πρόβατο.

ξεφλούδισμα: ουζζαριπέ, ο (βλ. και γδάρσιμο).

ξεφλουδισμένος (μτχ.):

ουζζαρντό,-ί.

π.χ. ουζζαρντό σι ο αρνό = ξεφλουδισμένο είναι το αυγό. (βλ. και γδαρμένος).

ξεφόρτωμα: φουλαριπέ, ο (κυριολ. κατέβασμα)

π.χ. φουλαριπέ μανγκέν ε μανγκινά = ξεφόρτωμα θέλουν τα εμπορεύματα.

(βλ. και κατέβασμα, ξεφούσκωμα).

Αντίθ. λανταηπέ = φόρτωμα, μετακόμιση, ταξίδι, υκλετιρμέκο = φόρτωμα.

ξεφορτωμένος (μτχ.): φουλαρντό,-ί.

(κυριολ. κατεβασμένος).

(βλ. και κατεβασμένος,

ξεφουσκωμένος).

Αντίθ. λανταντό = φορτωμένος,

υκλετιρμίτσι = φορτωμένος.

ξεφορτώνω (μετβ. ρ.): φουλαράβ (κυριολ. κατεβάζω)

π.χ. φουλαράβ ε μανγκινά κατάρ τομαφίλι = ξεφορτώνω τα εμπορεύματα από το αυτοκίνητο.

(βλ. και κατεβάζω, ξεφουσκώνω μετβ.).

Αντίθ. λανταβάβ = φορτώνω,

μετακομίζω, ταξιδεύω, υκλετιρίαβ = φορτώνω.

ξεφούσκωμα: φουλαριπέ, ο

(βλ. και ξεφόρτωμα, κατέβασμα)

Αντίθ. πφουκιαριπέ = φούσκωμα.

ξεφουσκωμένος (μτχ.):

φουλαρντό,-ί.

π.χ. φουλαρντί λαστίκα =
ξεφουσκωμένο λάστιχο.
(βλ. και ξεφορτωμένος,
κατεβασμένος).

*Αντίθ. φρουκκιαρντό =
φουσκωμένος.*

ξεφουσκώνω (μετβ. ρ.): φουλαράβ
(= κατεβάζω)

(βλ. και ξεφορτώνω, κατεβάζω).

π.χ. κον φουλαρντά η λαστίκα; =
ποιος ξεφούσκωσε το λάστιχο;

*Αντίθ. φρουκκιαράβ = φουσκώνω
μετβ.*

ξεφουσκώνω (αμετβ. ρ.): φουλάβ
(κυριολ. κατεβαίνω).

π.χ. ε τομαφιλέσκι λαστίκα φουλιλί
= το λάστιχο του αυτοκινήτου
ξεφούσκωσε.

(βλ. και κατεβαίνω).

*Αντίθ. φρουκιάβ = φουσκώνω
αμετβ., λαχανιάζω.*

ξέφραγος (μτχ. ως επίθ.):

πουταρντό, -ί (κυριολ. ανοιχτός,
ανοιγμένος)

π.χ. πουταρντί ρεζ = ξέφραγο
αμπέλι.

ξεχασιά: μπισταριπέ, ο (σ.α.
αφηρημάδα).

ξεχασιάρης: (βλ. ξεχασμένος).

ξεχασμένος (μτχ. ως επίθ.):

μπισταρντό, -ί (σ.α. αφηρημένος)

π.χ. μπισταρντό σι κατάρ πε
μανουσσά = είναι ξεχασμένος από
τους συγγενείς του, (φράση) μπουτ
μπισταρντό σαν· σο χας μπιστρές =
είσαι πολύ ξεχασιάρης· ό,τι τρως,
ξεχνάς. (δηλ. ξεχνάς πολύ εύκολα).

Αντίθ. μιμιπισταρντό = αξέχαστος.

ξεχειμωνιάζω (αμετβ. ρ.):

βενκκιαράβ.

ξεχειμώνιασμα: βενκκιαριπέ, ο.

ξεχνιέμαι (α) (αμετβ. ρ.):

μπισταράμαν και μπιστράμαν.

π.χ. νά μπιστάρτουτ, ασσούν καλέν
κái πφενάβ τουκέ = μην ξεχνιέσαι,
άκου αυτά που σου λέω, μπουτ

μπιστρέστουτ καλά γκιβεσά·
σεβνταλίο σαν; = πολύ ξεχνιέσαι
αυτές τις μέρες· ερωτευμένος είσαι;

ξεχνιέμαι (β) (αμετβ. ρ.):

μπιστάρντιαβ

π.χ. (φράση) σο νακχέλ,
μπιστάρντολ = ό,τι περνάει,
ξεχνιέται, τε τζάσταρ κατάρ τζι
ποσστά μπιστάρντολ καγιά
τσινγκάρ = να φύγεις από 'δω
μέχρις ότου ξεχαστεί αυτή η
φασαρία.

ξεχνώ (α) (αμετβ. και μετβ. ρ.):

μπισταράβ και μπιστράβ

π.χ. μπισταρντάν σο πφε(ν)ντάν
μανγκέ; = ξέχασες τι μου είπες;
μπισταρντέμ λεσκό αλάβ = ξέχασα
το όνομά του, μπισταρντόμ ε
νατάρα = ξέχασα τα κλειδιά.

Αντίθ. σεράβ = θυμάμαι

ξεχνώ (β) (ενεργ. διαμ. ρ.):

μπισταρνταράβ και μπιστανταράβ
(= κάνω να ξεχάσει-ουν, κάνω να
ξεχαστεί, -ούν)

π.χ. μπισταρνταρντάν μαν μο, κε
πφερασένσα! μπισταρντόμ σο κα
κινάβας = μ' έκανες να ξεχάσω ρε,
με τα λόγια σου! ξέχασα τι θα
αγόραζα.

ξεχύνομαι (α) (αμετβ. ρ.):

τσορντιάβ (σ.α. ρημάζω αμετβ.,
εξαντλούμαι, χύνομαι)

π.χ. σο σι καβά καλαμπαλούκο κάι
τσορντιλό οπρά ντρομά! = τι
πλήθος είναι αυτό που ξεχύθηκε
πάνω στους δρόμους!

(βλ. και χύνομαι, αμετβ. ρημάζω,
εξαντλούμαι).

ξεχύνομαι (β) (αμετβ. ρ.):

τσοροάμαν (= χύνω εμένα)

π.χ. τσορντάπεσ α(ν)ντέ παρέ
κατάρ καγιά μπουκί = ξεχύθηκε μες
στα λεφτά από αυτή τη δουλειά
(δηλ. απόκτησε πολλά λεφτά).

ξεχωρίζω (μετβ. ρ.): αηρίαβ

π.χ. αηρίαβ ε χουρντέσκε σσέα = ξεχωρίζω τα ρούχα του μωρού.

(βλ. και μετβ. χωρίζω).

ξεχώρισμα: αηριάκο, ο

(βλ. και χώρισμα).

ξεψειρίζω (μετβ. ρ.): τζουβά-μουνταράβ (= ψείρες-σκοτώνω).

ξεψύχισμα: γκι-ντιπέ, ο (= ψυχή δόσιμο, σ.α. εμψύχωση).

ξεψυχώ (αμετβ. ρ.): γκι-νταβ (= ψυχή δίνω)

π.χ. ντιά πο γκι α(ν)ντέ λεσκή ανγκάλι = ξεψύχησε στην αγκαλιά του (ως μετβ. σημαίνει εμψυχώνω) (βλ. και εμψυχώνω).

ξηλώνω (μετβ. ρ.): ικαλάβ (κυριολ. βγάζω, αφαιρώ, σ.α. παράγω)

π.χ. τε κερέσα ντα-εκ-φαρέ καλέ, κε κανά κα ικαλάβ = αν το ξανακάνεις αυτό, τα αυτιά σου θα ξηλώσω.

ξημέρωμα: γκιβεσαριπέ, ο

Αντίθ. ρακιπέ = βράδιασμα.

ξημερώνομαι: (βλ. ξημερώνω αμετβ.).

ξημερώνει (απροσ. ρ.): γκιβεσάολ

Αντίθ. ρακιόλ = βραδιάζει.

ξημερώνω (αμετβ. ρ.): γκιβεσάαβ

π.χ. γκιβεσάιλο ντα ταά τε αβελ = ξημέρωσε κι ακόμα να έρθει.

Αντίθ. ρακιάβαβ = αμετβ.

βραδιάζω.

ξημερώνω (μετβ. ρ.): γκιβεσαράβ

π.χ. κχόνικ ιν τζανέλ σο κα γκιβεσαρέλ αμένγκε τχαϊάρα ο Ντελ = κανείς δεν ξέρει τι θα μας ξημερώσει αύριο ο Θεός.

ξηρά: πφου, η (κυριολ. γη)

Αντίθ. ντενίτσι = θάλασσα.

ξηρασία: σσουκιπέ, ο

(βλ. και στεγνότητα).

ξίγκι: κχόι, η (βλ. και λίπος).

ξιδάτος (επίθ.): σσουταλό, -ί

π.χ. σσουταλέ ζετίε = ξιδάτες ελιές.

ξίδι: σσουτ, ο

π.χ. (φράση) τε χολάιλο, σσουτ με πελ = αν θύμωσε, ξίδι ας πει.

(υποκ.) σσουτορό, ο.

ξιδιάζω (μετβ. ρ.): σσουτλαράβ.

ξίδιασμα: σσουτλαριπέ, ο.

ξινίζω (αμετβ. ρ.): σσουκλιάβ

π.χ. σσουκλιλί η ζουμί = ξίνισε το φαγητό.

ξινίζω (μετβ. ρ.): σσουκλαράβ.

ξινίλα: σσουκλιπέ, ο.

ξίνισμα: σσουκλαριπέ, ο.

ξινισμένος (μτχ.): σσουκλαρντό,-ί.

ξινόγαλο: σσίρκα, η, αϊράνο και τφουτ, ο (τφουτ κυριολ. γιαούρτι) και σσϋρκα, η

π.χ. σσουντρι πι(ν)ντόλ η σσίρκα = κρύο πίνεται το ξινόγαλο.

ξινόγλυκος (επίθ.): σσουκλό (-i)-γκουγκλό, -ί.

ξινόμηλο: σσουκλί-πφαμπάι, η.

ξινός (επίθ.): σσουκλό,-ί

π.χ. σσουκλέ ντρακχά = ξινά σταφύλια.

Αντίθ. γκουγκλό = γλυκός.

ξινούτσικος (επίθ.): σσουκλορό,-ί

Αντίθ. γκουγκλορό = γλυκούτσικος.

ξιφομαχία: κϋλύτσι, ο (κυριολ.

ξίφος, σπαθί)

π.χ. ε χουρντέ κχελέν κϋλύτσι ε ροβλικένσα = τα παιδιά παίζουν ξιφομαχία με τις βέργες.

ξιφομάχος: κϋλύ(τσ)τσίο, ο (σ.α. κατασκευαστής ξιφών).

ξίφος (α): κχαμάβα, η

(βλ. και σπαθί).

ξίφος (β): κϋλύτσι, ο

π.χ. ικλιλόμ ρέσμι ε κϋλύτσέσα = βγήκα φωτογραφία με το ξίφος.

ξόδεμα: αρτζεμέκο, ο

π.χ. ε παρέ ζόρι ικλέν, αμά ο αρτζεμέκο σι κολάη = τα λεφτά δύσκολα βγαίνουν, αλλά το ξόδεμα είναι εύκολο.

ξοδεύομαι (αμετβ. ρ.): αρτζέαμαν

π.χ. νά αρτζέτουτ γκαντικίν μπουτ, παρέ νι κα ατσχέν τουτ = μην

ξοδεύεσαι τόσο πολύ, λεφτά δεν θα σου μείνουν.

ξοδεύω (μετβ. ρ.): αρτζέαβ
π.χ. αρτζεντί εκ σουρία παρέ = ξόδεψε ένα σωρό λεφτά.

ξοπίσω (επίρρ.): παλάλ (= από πίσω)

π.χ. η εκ μπειλάβα παλάλ κογιά αβέλ αμένγκε = ο ένας μπελάς ξοπίσω από τον άλλον μας έρχεται.

ξυλιάζω (αμετβ. ρ.): καζς-κερντιάβ (= ξύλο γίνομαι)

π.χ. καζς-κερντιλέ με βαστά κατάρ ο σσιλ = ξύλιασαν τα χέρια μου από το κρύο.

ξυλίζω: (βλ. δέρνω).

ξυλίκι: τσέλικο, ο

π.χ. ε χουρντέ κχελέν α(ν)ντί αβλία τσέλικο = τα παιδιά παίζουν μες στην αυλή ξυλίκι (τσελίκο = ατσάλι).

ξύλιнос (επίθ.): κασστουνό,-ί και κασστέσκο,-ι.

π.χ. κασστουνό ουντάρ = ξύλινη πόρτα.

ξύλο: καζς, ο

π.χ. τσχινάβ ε κασστά = κόβω τα ξύλα, (μτφ.) κερντιλέ με βαστά καζς, κατάρ ο σσιλ = τα χέρια μου έχουν γίνει ξύλο από το κρύο, (φράση) πασσά σσουκό καζς ο γιαλό ντα φραμπόλ = κοντά στο ξερό ξύλο και το χλωρό καίγεται **(υποκ.)** κοστορό, ο.

ξύλο (α) (μτφ.): μαριπέ, ο (= δάρσιμο)

π.χ. μπες σσουκάρ, σόσκε κα χας μαριπέ = κάτσε καλά, γιατί θα φας ξύλο.

ξύλο (β) (μτφ.): πάτα, η (είναι ηχομιμητική λέξη που δηλώνει το δάρσιμο)

π.χ. τε χάσα εκ πάτα, κα τχος γκογκί = άμα φας ένα ξύλο, θα βάλεις μυαλό.

ξυλοειδής: (βλ. ξύλιнос).

ξυλοκόπημα: (βλ. ξύλο μτφ.).

ξυλοκοπημένος: (βλ. δαρμένος).

ξυλοκοπώ: (βλ. δέρνω).

ξυλόσομπα: κασστένγκι-σόμπα, η.

ξυλουργική: μαρανγκοζλούκο, ο.

ξυλουργός: μαρανγκόζι, ο (βλ. και μαραγκός).

ξυλώδης (επίθ.): κασστέσκο, -ι (σ.α. ξύλιнос).

ξυμένος (μτχ.): χαρι(ν)ντό,-ί.

ξύνομαι (αμετβ. ρ.): χαρί(ν)νταμαν και χαρνούνταμαν

π.χ. χαρί(ν)ντελπες κατάρ η μελ = ξύνεται από τη λέρα.

ξύνω (μετβ. ρ.): χαρί(ν)νταβ και χαρνούνταβ

π.χ. (φράση) κατάρ η μπουτ μπουκί μο σσορό νασστί χαρί(ν)νταβ = απ' την πολλή δουλειά το κεφάλι μου δεν μπορώ να ξύσω.

ξύπνημα: τζουνγκαηπέ και ουσστιπέ, ο (ουσστιπέ κυριολ. σηκωμός, ουσστάβ = σηκώνομαι), (τζουνγκαηπέ = αφύπνιση).

ξυπνημένος: (βλ. ξύπνιος).

ξυπνητήρι: σαάτο, ο (κυριολ. ρολόι, ώρα)

π.χ. άμα νι τσαλαβέλας ο σαάτο, νταά κα πασστιάβας = αν δεν χτυπούσε το ξυπνητήρι, ακόμα θα κοιμόμουν.

ξύπνιος (επίθ.): τζουνγκαντό,-ί

π.χ. τζουνγκαντό σι, ιν πασσλόλ = ξύπνιος είναι, δεν κοιμάται, τζουνγκαντό χουρντό σι = είναι ξύπνιο παιδί.

Αντίθ. πασσλαρντό = κοιμισμένος, πασσταρντό και πασσι(ν)ντό = κοιμισμένος.

ξύπνιος (μτχ.): ουσστι(ν)ντό,-ί (= σηκωμένος).

ξυπνώ (αμετβ. ρ.): τζουνγκάντιαβ και ουσστάβ (τζουνγκάντιαβ = αφυπνίζομαι), (ουσστάβ κυριολ. σηκώνομαι)

π.χ. ντά ιν ουσσιλό κο ρομ; =
ακόμη δεν ξύπνησε ο άνδρας σου;
(αληγ.) τζουνγκάλι η μουλί τζουβ =
ξύπνησε η ψόφια ψείρα (δηλ.
ξύπνησε ο κοιμισμένος).

*Αντίθ. πασσιάβ και πασσιλιάβ =
κοιμάμαι.*

ξυπνώ (μετβ. ρ.): τζουνγκαβάβ και
βάζνταβ (τζουνγκαβάβ =
αφυπνίζω), (βάζνταβ κυριολ.
σηκώνω).

π.χ. τζουνγκάβ λες, μπουτ
πασσιλιό = ξύπνα τον, πολύ
κοιμήθηκε, βάζντε λε, τε τζαλ και
μπουκί = ξύπνα τον, να πάει στη
δουλειά, (μτφ.) με τζουνγκαντέμ
λες ντα ικαλέλ ακανά γεκ παρτσάβα
μαρνό = εγώ τον ξύπνησα και
βγάζει τώρα ένα κομμάτι ψωμί.

*Αντίθ. πασσταράβ και πασλαράβ =
κοιμίζω.*

ξυπολυσιά: πουρνανγκιπέ, ο.

ξυπόλυτος (επίθ.): πουρνανγκό,-ί
(πουρνό = το τμήμα του ποδιού κά-
τω απ' τον αστράγαλο, νανγκό =
γυμνός)

π.χ. (στίχοι από ποίημα Γ.Αλεξίου
«ο ντεσσεντούι μπροσσένγκο» = ο
δωδεκάχρονος) πιφρέλας
πουρνανγκό α(ν)ντό σσιλ α(ν)ντό
μπρουσσούμ, ο ντεσσεντούι
μπροσσένγκο τσαβό = περπατούσε
ξυπόλυτο στο κρύο, στη βροχή, το
δωδεκάχρονο αγόρι.

(υποκ.) πουρνανγκορό,-ί.

ξυραφάκι: ουστραβίσα, η.

ξυράφι: ουστράβα, η.

ξυραφίζω (μετβ. ρ.): ουστραβάσα-
τσχινάβ (= με ξυράφι κόβω)

π.χ. τσχι(ν)ντά λεσκό μούι
ουστραβάσα για τε λελ ι(ν)τικάμο =
του ξυράφισε το πρόσωπο για να
πάρει εκδίκηση.

ξυρίζομαι (α) (αμετβ. ρ.):

ρά(ν)νταμαν

π.χ. ρά(ν)ντετουτ, αγκαντάλ κ'
αβές και μπιάβ; = ξυρίσου, έτσι θα
'ρθεις στο γάμο;

ξυρίζομαι (β) (αμετβ. ρ.): τράσσι-
κεράμαν (= ξύρισμα κάνω στον
εαυτό μου)

π.χ. τσχι(ν)ντόμαν σαρ κεράμαν-
τράσσι = κόπηκα καθώς
ξυρίζομαι.

ξυρίζω (α) (μετβ. ρ.): ρά(ν)νταβ
π.χ. κα ρά(ν)νταβ μο μουστάκι =
θα ξυρίσω το μουστάκι μου.

ξυρίζω (β) (μετβ. ρ.): τράσσι-
κεράβ (= ξύρισμα κάνω).

π.χ. τράσσι-κεράβ με σακάλα =
ξυρίζω τα γένια μου.

ξύρισμα (α): ρα(ν)ντιπέ, ο

π.χ. (φράση) ε τζουβλά σσουκαρέλ
ο μακχιπέ ντα ε μρουσσέ ο
ρα(ν)ντιπέ = (φράση) τη γυναίκα
την ομορφαίνει το βάψιμο και τον
άντρα το ξύρισμα.

ξύρισμα (β): τράσσι, ο

π.χ. τράσσι μανγκές = ξύρισμα
θέλεις (χρειάζεσαι).

ξυρισμένος (μτχ.): ρα(ν)ντό,-ί

Αντίθ. μπιρα(ν)ντό = αζύριστος.

ξυριστικά (τα): τρασσέσκε-
ντουζέα, ε (τρασσέσκε = για
ξύρισμα, ντουζέα, ε = σύνεργα)

π.χ. και τχοντάν με τρασσέσκε-
ντουζέα; = πού έβαλες τα ξυριστικά
μου; (καϊαβάκε-ντουζέα, ε = τα
σύνεργα για το φτιάξιμο του
ελληνικού καφέ, π.χ. ατάβ ε
καϊαβάκε-ντουζέα τε κεράβ καϊάβα
ε μανουσσένγκε = φέρε τα σύνεργα
του καφέ να φτιάξω καφέ για τους
ανθρώπους, χουρντέσκε-ντουζέα, ε
= παιδιού (παιδικά) παιχνίδια, π.χ. ο
χουρντό κχελέλ πε ντουζένσα = το
παιδί παίζει με τα παιχνίδια του,
ντουζέα, ε = παιχνίδια, σύνεργα
ξύρισματος, σύνεργα του ελληνικού
καφέ (μπρίκι, φλιτζάνι, ζάχαρη,
καφές, γκαζάκι κτλ.)

ξυριστικός (α) (επίθ.):

ρα(ν)ντιμάσκο, -ι

π.χ. ρα(ν)ντιμάσκι μάκινα =

ξυριστική μηχανή.

ξυριστικός (β) (επίθ.): τρασσέσκο,

-ι

π.χ. κι(ν)ντόμ μανγκέ τρασσέσκι

μάκινα = αγόρασα για μένα

ξυριστική μηχανή.

ξύσιμο: χαρι(ν)ντιπέ, ο.